

A bibliodrÁma mint életet fakasztó út

Anselm Grün és Alois Seufferling *Egységben a teremtett világgal* című könyvének bevezetőjében Grün – Matthew Fox amerikai domonkos szerzetes könyvei nyomán – két teológiai irányzatot különböztet meg: a teremtéslelkiséget és a megváltáslelkiséget. „Míg a megváltáslelkiség első sorban a vétek, a bűn és a tőlük való megváltás témáját járja körül, a teremtéslelkiség a jó teremtés iránti tiszteletre összpontosít, és Istennel a teremtésben akar találkozni. Ez utóbbi a Teremtőt, nem pedig a Megváltót állítja középpontba.”¹ Hangsúlyozza, hogy nem szembeállítani akarja egymással a két lelkiséget, hanem egyfajta egészséges feszültséget lát a kettő között. A teremtéslelkiség is ismeri a keresztet, „tudja, hogy az átváltozás útja fájdalmas, hogy az emberi szenvedés szakadékein át vezet, és hogy Krisztus keresztje emberi létünk és az egész teremtés Istenhez való áttörésének szimbóluma”.² „A teremtéslelkiség a teremtésből és a kozmoszból indul ki... így aztán nem a kozmosztól függetlenül látja az embert, hanem úgy, mint aki beágyazódott a csillagok, az állatok és a növények világába. A teremtéslelkiség nemcsak a legrégebb, minden természeti népnél megtalálható vallási hagyomány, hanem a mi keresztény lelkiségünk alapja is. Bizonyíték erre a Biblia, amely a teremtéstörténettel kezdődik. Jézushoz közel áll ez a lelkiség: példabeszédeiben ismételtelen beszél a teremtés titkairól, pontosan megfigyeli a teremtés növekedését és gyarapodását, és ebben Isten országa növekedésének képét látja. János a teremtésre való visszatekintéssel kezdi evangéliumát. Máté és Lukács születéstörténetei teremtéstörténetek. A páli levelekben újra meg újra előtérbe kerül a kozmikus Krisztus, aki a mindenséget összetartja. [...] Matthew Fox számára a teremtéslelkiség központjában a tisz-

telet és a figyelmesség, az öröm és a kreativitás, az igazságosság és az együttérzés áll.”³

Számomra ez a teológiai megközelítés rokon azzal, ahogyan a Moreno szellemisége által mélyen áthatott pszichodráma-alapú bibliodrÁma közelít a szöveghez. Erről így ír NyÁry Péter: „Moreno nem volt vallását gyakorló ember, de szülei szefárd zsidó hagyomány szerint nevelték, és ez meghatározta a vilÁghoz, Istenhez és a vallÁshoz való kötődését és viszonyát. Istennel sokkal közelebbi volt a kapcsolata, mint az a keresztények számára megszokott – szinte baráti-an bensőségesnek mondható. [...] A vilÁgért és az emberekért érzett felelősség, az univerzummal való egység és a minden emberben élő kreativitás gondolata mélyen átítatja a pszichodráma szellemiségét is.”⁴

A TEREMTÉSLELKISÉG ANSELM GRÜN KÖNYVE ALAPJÁN

„Minden ember Áldás forrása a másik számára” – írja Anselm Grün.⁵ Önmagunk és egymás iránti tiszteletünk forrása a teremtés titkának és szentségének érzékelése. „A tisztelet meghajol a nagy és szent előtt, és képes csodálkozni. Tisztelet nélkül minden banálissá válik. Többé nincs titok, semmi, amit az ember Ámulva csodálhatna.”⁶ „Aki tiszteli a dolgokat, az lemond arról, amit különben szívesen tesz, tudniillik hogy birtokba vegye és saját céljaira használja őket. Ehelyett hátrálép, távolságot vesz. Ezáltal szellemi tér jön létre, amelyben az, ami tiszteletet érdemel, felemelkedhet, szabadon jelen lehet, és vilÁgíthat.”⁷ A tisztelet ilyen formában való megélése segít el ahhoz, hogy önmagunkban és a másik emberben is életre keljen és egyre szabadabban jelen lehessen, alakot ölthessen

1 A. Grün – A. Seufferling: *Egységben a teremtett világgal*, Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2007, 5. ■ 2 Uo. 6. ■ 3 Uo. 11–12.
 ■ 4 NyÁry P.: A bibliodrÁma keletkezése, in NyÁry P. – Sarkady K. (szerk.): *BibliodrÁma*, Harmat, Budapest, 2008, 15.
 ■ 5 A. Grün – A. Seufferling: *Egységben a teremtett világgal*, i. m. 40. ■ 6 Uo. 28. ■ 7 Uo.

az a forma, amelyet Isten elgondolt rólunk. Ezen az úton a tisztelet mellett jelen van a gondosság és a figyelmesség. „Aki gondosan él, az kapcsolatban van önmagával, a teremtéssel, Istennel és az emberekkel. Korunk tulajdonképeni betegsége a kapcsolatnélküliség. Mivel az emberek elvesztették az önmagukhoz és a természethez fűződő kapcsolatot, nem juthatnak el a másikhoz, csak magukat tudják érzékelni. Amikor pedig szükségük van a másik emberre, hogy általa önmagukkal is kapcsolatba kerülhessenek, akkor használják őt, kizsákmányolják, túl sokat követelnek tőle.”⁸ A figyelmes élet két legfontosabb célja a szabadság és az egység, e kettő egyben az ember legmélyebb vágya is. „A gondosság és figyelmesség annak művészetét jelenti, hogy benne élünk a pillanatban, eggyé leszünk önmagunkkal, azzal, amit éppen teszünk, amit éppen megérintünk, amivel foglalkozunk.”⁹ A vágyott egység megtapasztalásához a teremtett mindenséggel, benne önmagunk lényegével, szabad lényünkkel hosszadalmas és olykor fájdalmas út vezet. A fájdalom megengedése hozzátartozik a teremtéslelkiséghez, hiszen a szenvedés életünk velejárója. Amikor hibáinkkal és gyengeségeinkkel igent mondunk magunkra, a keresztre mondunk igent. „A fájdalom kiüresít és megnyit minket Isten számára – ám csak akkor, ha kiengesztelődünk vele, elvisszük, és megbarátkozunk vele. Ha elmenekülünk előle, másoknak és magunknak is csak még több szenvedést okozunk. Ha élettörténetünk sérüléseire nem figyelünk, s nem engesztelődünk ki velük, akkor magunknak is, másoknak is további sebeket okozunk. [...] Aki vállalja emberlétét, és a gondosság, az engedelmeség útján akar járni, szembesülni fog belső gatlásaival, sérüléseivel, szorongásaival, de a kitarásra ösztönző akarattal is. Az eredetileg fájdalmas úton fokozatosan lehullnak bilincsei, és szabad emberként állhat Isten elé.”¹⁰

A teremtéslelkiség az emberi önmegvalósítás céljaként nem az aszkétát, hanem a teremtő embert állítja. „Ha Istent elsősorban teremtőként szemléljük, akkor az ember legnagyobb méltósága is abban áll, hogy képes az alkotó-

munkára.”¹¹ „A kreativitás kivirágoztatja az egyént: elevennek érzi magát, és mindig új módon lehet része a közösségnek. [...] Teremtőnek lenni azt jelenti: létrehozni, láthatóvá tenni azt, ami eddig rejtve maradt. [...] A teremtő ember ismertetőjegyei a szabadság és a függetlenség mellett az önátadás és az elmélyedés képessége, az érzékenysége, a lelki mozgékonyasága, az illő és a lényeges iránti érzék. [...] A teremtő folyamatban az ember megfelelkezik önmagáról, és teljesen átadja magát annak, amit tesz, ezáltal valószínűleg meg az Isten iránti önátadó és önmagáról megfelelkező szeretet.”¹² Anselm Grün – Peter Schellenbaum pszichiáter gondolatait átvéve – a bennünk feszülő teremtő energia kapcsán erotikus töltetről ír, amelyen azt a képességünket érti, hogy egészen jelen legyünk a pillanatban, teljesen átadjuk magunkat egy műnek, egy kapcsolatnak. Megkülönbözteti az erotikus és teremtő töltetet a beteges töltettől, amely a múlt sebeiben vájkál, és sohasem a jelenre, hanem mindig másfelé vonja az ember figyelmét.¹³

Grün az élet ösvényének követésére hív a teremtéslelkiség összegzésekor: „A lényeg elsősorban az, hogy minden egyes ember fedezze fel önmagában, mitől eleven, hol tapasztalja meg intenzíven önmagát, meddig nyújthat kényelmesen, mitől borul virágba, hogyan engedelmeskedhet a teremtő energiának. Aki ezen a nyomon indul el, az Istenhez vezető úton jár, hiszen Isten az élet teljessége.” [...] „Amikor megelevenedik bennem valami, akkor kerülök érintkezésbe igazi önmagammal, akkor válok igazi önmagammá, csak akkor lehetek az a teremtő, akit Isten megismételhetetlen személynek szánt. Amikor egészen önmagam vagyok, nem a többi embertől elkülönültem, hanem az egész teremtés részeként tapasztalom meg magamat.”¹⁴

A BIBLIODRÁMA KAPCSOLATA A TEREMTÉSLELKISÉGGEL

Grün és Seufferling idézett művében a bencés lelkiség és a teremtéslelkiség párhuzamait veszi sorra, fókuszát mindvégig a benedeki regulán tartja, hiszen műüket szerzeteseknek szánták.

8 Uo. 79. ■ 9 Uo. 91. ■ 10 Uo. 100–101. ■ 11 Uo. 105. ■ 12 Uo. 111–114. ■ 13 Uo. 112–113. ■ 14 Uo. 117–118.

Ezért a teremtéslelkiség bemutatásakor csak a főbb gondolatokat emeltem ki, melyek általánosan, a rendi élet szabályaitól, elvárásaitól függetlenül is értelmezhetőek. A teremtéslelkiségről olvasva összeért bennem mindaz, ami az elmúlt években a lelkigondozás, a bibliodráma, a pszichodráma és a Szent Ignác-i lelkigyakorlatok műfajában érlelődve teológia és pszichológia kapcsán megfogalmazódott bennem. Ezek közül most csak a bibliodráma fogok kitérni a teremtéslelkiség nézőpontján keresztül.

A pszichodráma alapú bibliodráma a pszichológia és a teológia találkozási pontja. „A bibliodráma a Biblia és a teológiai tanítás alaposabb megértését, az isteni üzenet közvetítését tűzi ki célul oly módon, hogy közben hangsúlyt fektet az önismeretre is.”¹⁵ „A bibliodrámaiban a játékosnak lehetősége van elbújni a szerep mögé, az egyébként szégyellt, nem megmutatható énrészeket mintegy a történetben előre megírt szerep álarca mögött, vele identifikálódva élheti meg.”¹⁶ A bibliai történetek szereplői valódi, hús-vér emberek. Érzelmeket, ambivalenciákat, cselekedeteiket a mai ember is ismeri. Soruk nem végzetszerű, tehetnek önmagukért, még Istennel is harcolhatnak. A Bibliában nagy elbukásokról, hatalmas belső és külső harcokról olvashatunk, nyomon követhetjük a szereplők lelki fejlődésének útját, azaz nagy projekciós felületet biztosít az olvasó számára a sokféle emberi kapcsolatban és helyzetben.¹⁷

A bibliodrámaának a bibliai történetekhez való közelítését áthatja a letűnt kor és a ma élő ember iránti tisztelet. Az önmagunk és a teológiai üzenet mélyebb megértése céljából választott szövegnek új rétegei tárulnak fel, újabb és újabb összefüggéseit értelmezhetjük a magunk számára. Az önreflexiók megfogalmazásához elengedhetetlen önmagunk és egymás tiszteletének létköre. Aki bibliodráma-játékra szánja el magát, az tesz egy lépést az Anselm Grün-i értelemben vett gondos és figyelmes élet felé, hisz kapcsolatba kerül önmagával, a teremtéssel, Istennel és a többi emberrel. A játék teret ad a vágyott szabadság és egység élményének

megízlelésére, felszabadulttá és rendezetté tesz. Jó íze segít hordozni a szerepekben megélt érintődések fájdalmát, segít elfogadtatni sebzettségünket, ezáltal eszközéül válhat a gyógyulásnak. Kreativitás nélkül nincs bibliodráma, vezető és játékos egyaránt az erre való képességéből merít, ugyanakkor a játék élménye vissza is hat a kreativitásra, egyre nagyobb térben engedni megnyilvánulni. Maga a játék közös teremtés, vezető és játékosok együtt hozzák létre a bennük lévő, szabadon áramló teremtő energia által. A bibliodrámat áthatja az elevenség, megéled a régi történet, és az, aki játssza, szintén. Teremtő energia járja át a játékosokat, miközben intenzíven megélik önmagukat. Ezáltal közelebb kerülnek legmélyebb vágyaikhoz, még úgy is, ha akkor és ott nem mindig tudják pontosan megfogalmazni őket, de öntudatlanul is ezekből a mély vágyakból formálódnak a szerepek. A bibliodráma életet fakasztó út, alkalmas eszköz arra, hogy megelevenítsen, hogy intenzívebben élhessük meg önmagunkat, hogy támogasson virágba borulásunk forrásai keresése közben. Végül, de nem utolsósorban Istenhez vezető út, aki maga az élet teljessége.

EGY CSOPORTTAG ÚTJA SZEREPVÁLASZTÁSAI TÜKRÉBEN

Csoportunkat kisgyermekes szülők körében szerveztük. A történetek kiválasztásánál, bár előre nem határoztuk meg őket, vezérlő szempont volt, hogy az Istennel való találkozásaink különböző kérdéseit járjuk körül az egyházi évnek és a csoportfolyamatnak megfelelően. Kiindulási pontunk az volt, hogy Isten teremtője vagyunk, Isten gyönyörködik bennünk, új utakra hív, és az élethelyzeteink adta kihívások segítenek meghallani hívó szavát. Isten reményeinket betöltő Isten, akár emberi kereteinket meghaladó módon is, kérdés, hogyan viszonyulunk a nem megszokotthoz. Életünkbe világosságot hoz, vajon felismerjük-e, és hogyan. Hívásának engedni kockázatvállalással jár. A vele való találkozás provokáló is – lenni vagy tenni,

15 Sarkady K.: A bibliodráma módszertana, in Nyáry P. – Sarkady K. (szerk.): *Bibliodráma*, i. m. 23. ■ 16 Uo. 24. ■ 17 Nyáry P.: A bibliodráma keletkezése, i. m. 21.

igazságosság vagy kegyelem. Mélységeinkből felemel, a vele való mélyebb találkozáshoz azonban a mi nyitottságunk is kell. Emberként járt köztünk, ő is erőt merített emberi kapcsolataiból. Végül pedig találkozás a feltámadott Jézussal – ezek voltak a történetekben megjelenő kérdések.

A bemutatni kívánt csoporttag, *Vanda* egy alkalommal megfogalmazta magáról, hogy szeret dinamikát vinni a történésekbe. Ő érkezett a legnyitottabban a csoportba. Volt már bibliodráma-tapasztalata, s annak érdekében, hogy létrejöjjön a csoport, másokat is mozgósított. Végig kitartott, minden alkalmon részt vett, sokat beleadott a szerepeibe, és láthatóan sokat is tudott kivenni belőlük a maga számára.

Az édenkertben ő a nő, aki gondozza a földet. Nehezen találja a helyét, nyugalomra vágyik, de folyton tevékenységet keres, nehéz lenyugodnia. Ezt a végén meg is fogalmazta, észrevette, nehéz neki csak lenni, bár vágyik rá. A játék végére ebből valamennyit meg tudott élni. Arra, hogy ez milyen nehéz neki, a következő alkalom bejelentkező körében is utalt.

A második találkozáskor Sárát alakította az egyik variációban, ahol a döntés dilemmáját játszották (1Móz 12,1–5). Ez a jelenet felidézte benne költözésüket, milyen nehéz volt elengednie első közös otthonukat. A játékban szerette volna újraélni a költözéskor támadt érzéseit, de erre nem volt módja, mert annak nem adott hangot a játékra készüléskor, hogy ő ezt is szeretné belevinni a játékba, és a játékban sem jelenítette meg. Mintegy mellékesen említette ezt a visszajelző körben, mégis lelkiismeret-furdalást generált bennünk, vezetőnkben, amit az alkalom megbeszélésekor kiemeltünk. Úgy éreztük, felelőssé tett minket olyasmiről, amit nem mondott ki, és így nem is tudhattunk róla. Vandának ezt a működésmódját szupervízióba is vittük, ami segített abban, hogy a későbbiekben bizonytalankodásaival, elégedetlenkedéseivel már nem tudott lelkiismeret-furdalást kiváltani bennünk.

Zakariás és Erzsébet történetében mellékszerepet választott, az üres helyek kitöltéseként Zakariásék lehetséges környezetéből alakított egy gyanakvó szomszédasszonyt, aki először

rosszindulattal fogadta Erzsébet várandósságát. Erzsébettel és Zakariással akart menni Jeruzsálembe, mondván, hogy idén ő is ott akar lenni a templomban. Szerepére így reflektált: „Megélttem, hogy jobb együtt örülni, mint gyanakodni. Szívesen kipróbáltam a felkavaró szerepet. Mivel nem volt rosszalkodó partnerem, így nem maradtam a rosszindulatúságban. Mindenki olyan jóságos volt. Zakariás arca meggyőző volt, végül ez tüntette el a rosszindulatomat, végül velük tudtam örülni.” Megosztotta a zárókörben, hogy testvéreire hasonló élethelyzetük okán gyakran féltékeny, nemegyszer azon kapja magát, hogy méricskéli magukat, pedig lehet, hogy jobb lenne, ha örülni tudna. Zárógondolatul megfogalmazta: gyanakvás helyett jobb az örömben részesedni.

A napkeleti bölcsek történetében Gáspár szerepébe élte bele magát. A másik bölcset alakító csoporttárrsal érkeztek Betlehembe. Az istálló elé érve megfogalmazta kételyeit: erről a helyről ő nem tudja elhinni, hogy ezért kellett útra kelnie, és ezért tette meg ezt a fárasztó utat. Egy darabig bizonytalan volt, hogy egyáltalán be-menjen-e. A visszajelző körben elmondta, hogy amikor belépett az ajtón, azt a mély bizonyosságot élte meg, hogy valóban ide kellett jönniük; melegség öntötte el, megrendült, és átjárta az öröm. Az alkalomról a fáradtság és a bizonyosság érzését vitte magával. Jó volt játszani! A következő alkalom bejelentkező körében elmondta, hogy karácsonykor már új otthonukban voltak, el tudta fogadni, hogy ugyan nincs kész minden, ahogy szeretné, de a külsőségek helyett a belső lett fontos. Gyalog mentek a templomba, ahonnan a betlehemes után hazavitték új otthonukba a csillagot, ez felidézte benne a játékát. Szép szimbólumként élte meg.

A tanítványok elhívásának történetében nem tudott dönteni a szerepek között, ő is szeretett volna Jézus lenni, de látszólag lemondott egy másik csoporttag javára. A játék során Zebedeus szerepében végig Jézussal szemben helyezkedett el. A szerepekről adott visszajelzésekben azt fogalmazta meg, hogy Jézus szerepében is azt szeretett volna megélni, hogy mindenkiel szembemegy, ahogy Jézus is szembesült az elhívottak elutasításával. Zebedeus szerepében

Test-lélek-szellem közelből

ő lett az elutasító, és hiányérzete maradt a játék végén: nem tudta teljes mértékben kiélni a kétkedését Jézusban. Elégedetlenségéből, hogy nem ő játszhatta Jézus szerepét, nyíltan semmit sem vállalt. Ez a játék elindította a csoportban a „ki kivel tart, hol a helyem a csoportban?” dinamikáját, mely Vanda kérdése is volt abból a szempontból, hogy ki az első a csoportban.

Mária és Márta történetében Mária szerepét alakította. Személyes szála a szerepválasztásban az volt, hogy úgy érezte, nem tud elég időt tölteni a gyerekeivel, és amikor velük van, akkor sem tud rájuk türelemmel figyelni. Szeretne igazán minőségi időt adni nekik. Visszatérő témája volt a „csak lenni” állapot megélése utáni vágya. Az est során háromszor is eljátszhatta Mária szerepét társai vignettáiban. Az ő játéka volt az első, azzal lépett ki a szerepből, hogy nem tudta megélni, amit szeretett volna: hogy csak ül, és hallgatja Jézust. Azt a csoporttagot választotta Jézus szerepére, aki az előző alkalommal támogatta kétkedésében. Végül az utolsó játékban – ahol csoporttársa hívta be Mária szerepébe – élte meg azt, amit a sajátjában szeretett volna. Azt is kiemelte, hogy a szerepbeli Márta jóságos volt, ez segített neki, hogy ne legyen lelkiismeret-furdalása amiatt, hogy csak ül, és hallgatja Jézust.

A szőlőmunkások példázatában másodikként érkezett a szőlőbe, és este együtt mentek az először felfogadott munkást alakító csoporttárrsal, hogy számon kérjék a gazdán döntését. A végén azt jelezte vissza, hogy nem volt igazán haragos, csak a szerepe szerint fel kellett háborodnia. Még irigyelte is az örömeért azt, aki utoljára érkezett, amikor ő is egy dénárt kapott. A szerepben azonban nem adott hangot annak, hogy ő egyetért a gazda döntésével. Nagyon is úgy tűnt, mint aki fel van háborodva. Egy aznapi történetet osztott meg, amelyben, utólag úgy érezte, igazságtalanul haragudott meg valakire, össze is veszett vele, még mielőtt átlátta volna a másik fél helyzetét – ez bántotta. Ezen az alkalmon fogalmazta meg önmagával kapcsolatban, hogy szereti megpiszkálni a dolgokat, hogy legyen dinamika. Arra is reflektált, hogy gyak-

ran méltatlankodik, anélkül, hogy megvizsgálná, hogy mi van a másikkban. Megérintette a belemelő játékok közül a csoportbizalmat erősítő „harang nyelve”-játék, ennek élményét is elvitte magával.

A következő alkalommal Zákeus szerepét választotta. Saját sebzettsége emlékéből alakította a szerepet: egy iskoláskori kirekesztettség élményét élte át újra. Ahhoz, hogy újból elviselje ezt az érzést, megtartó erőforrás volt számára a játékban, hogy biztos volt benne: Jézus felé fog fordulni, valahogy észre fogja venni őt. A játékot követő megosztás során nagyon mély és őszinte, fontos önismereti reflexiót fogalmazott meg: életében felismerte azokat a helyzeteket, amikor újraéled benne ez az élmény, és már arra is rájött, hogy ő idézi elő őket valahogy, csak még nem mindig tud rájönni, hogy pontosan mivel.

Jézus betániai megkenetésének történetében Júdás szerepét választotta. Ismét a kirekesztettségélmény motiválta, ezúttal ő akart kirekesztő lenni, de végül egyedül maradt, ismét megélte, hogy kirekesztett. A visszajelző körben utalt rá, hogy az életben is kerül ilyen helyzetbe, de ezúttal továbblépett, és az önbizalomhiányban vélte felfedezni ennek gyökerét, utalva egy friss olvasmányélményére (*Pál Ferenc: A szorongástól az önbecsülésig*).¹⁸ Ezt Júdás szerepéből fogalmazta meg. Júdásnak nem volt önbizalma, azért viselkedett így, Simonnak és Máriának volt – velük szemben viselkedett elutasítóan –, ezért nem hatott rájuk Júdás kirekesztő magatartása. A szerepében ismét megélhette Jézus részéről az elfogadást, ez szíven ütötte, hiszen viselkedése nem tette érdemessé erre. Egy munkahelyi élményt is megemléített: nehezen éli meg, ha elutasítást tapasztal, hiába érzi sokak támogatását, ha egyvalaki elutasító, az felülírja a többit.

A következő alkalommal a feltámadott Jézus szerepét választotta. Kíváncsi volt Jézus várakozó magatartására. Szerepformálásának fontos mozzanata volt a fokozatosság, nehogy megijessze tanítványait, az ő ritmusukra figyelt szerepében, finoman, szelíden jelent meg, gyengé-

¹⁸ Kuleslyuk Kiadó, Budapest, 2012.

den szólította meg Máriát. A szerepben vágyott megtapasztalni azt a pillanatot, amikor felismerik. Ennek örömét valóban megélte, felszabadítóan hatott rá. Az angyal jelenléte fontos mozzanat volt számára, megerősítette szerepében. A visszajelző körben elmondta, hogy ő maga nem ilyen visszafogott, ő rohant volna, hogy azonnal találkozzon a tanítványokkal, de eszébe jutott egy családi történet a dédanyjáról, akihez a háborúból hazatérő fia, Vanda nagypapja csak lassan érkezett meg, és maga előtt küldte érkezése hírét, mert a dédmama szívbeteg volt, és nem akart ráijeszteni. Ugyanis a dédmama úgy tudta, hogy fia elesett a fronton. A legvégén Vanda így fogalmazott: „Jó volt Jézusnak lenni, ebben éreztem jól magam.” Jézus szerepében végre elérkezett a vágyott elsőséghez a csoportban. Ebben a szerepben azonban már nyoma sem volt az elutasítástól féltő Vandának, nyugodt és magabiztos volt, figyelt a többiekre, mély vágya volt, hogy felismerjék, elfogadják.

A tizenegyedik alkalomra nehéz szívvel érkezett, fiait otthon kellett hagynia, pedig szívesebben maradt volna velük. Ez nehéz volt neki. Az utolsó történetben (Jn 21,1–17; Mt 28,1–10) ismét Jézus szerepét választotta, higgadt, szeretetteljes volt. Gondosan előkészítette jelenete helyszínét, a megvendéglés mozzanatát. Jelenléte Jézus szerepében nyugodt meghittséget teremtett a játékban. A visszajelző körben utalt rá, hogy a megszólítás, ahogy a tanítványoknak szól – „Hé, fiúk!” – anyaságából fakad, így szokott fiainak is szólni. Szerepe egyéb mozzanatai is ebből fakadtak: hiányoznak neki a tanítványok, jó várni őket, jó ismét velük lenni. Nehéz szívvel idézte fel, amikor nem így viszonyul gyerekeihez, hanem valami lényegtelen dolog miatt bosszankodik, ahelyett, hogy rájuk figyelne.

Az utolsó alkalmon is a tanítványok megvendéglését emelte ki maradandó emlékként. Elvitte magával annak fontosságát és szépségét, hogy övéinek meghitt léggört tud teremteni.

Szerepvállalásainak mozgatórugója, hogy nyugtalan, folyton tevékenykedő énje mélyebb kapaszkodókat találva, lenyugodva, más szinten ismét magára találjon. Gyakori volt ez a visszajelzése: jó volt lenyugodni, végre „nyugiban” lenni. Szerepválasztásai tükrében úgy látom,

hogy ez megtörtént benne. Attól az édenkerti nő szerepében megélt dilemmától, hogy szeretne nyugalomban lenni és a lényegre figyelni, de közben folyton azon járnak a gondolatai, hogy valamit tennie kell, a végére odáig jutott el Jézus szerepében, hogy nyugalmat árasztva, meghittten övéi igényeire figyelve tudott jelen lenni, és ebben jól érezte magát. Nyugalansága egy ideig a szerepválasztása körüli bizonytalankodásaiban is megnyilvánult. Szerepből adott első felismerése a gyanakvó szomszédasszonyé volt, amikor nyugtalan természete háttérből mutatott meg valamit. Testvére iránti méricskélő, irigykedő természetéből formálta meg a figurát. A betlehemi istállóhoz napkeleti bölcsként érkezett, személyessé vált a felismerés élménye – „ezt keresem, itt vagyok jó helyen” –, bizonyosság született benne. Jézus szerepét már jóval korábban szerette volna eljátszani, de még nem érett meg arra, hogy kivehesse belőle azt a megerősítést, amelyre igazából szüksége van. Jézus szerepét elengedte, de az elsőség és elfogadás utáni vágyát nem. Zebedeusként végig ellenállásban volt. Máriaként a nyugalmat kereste Jézus mellett, miközben természete inkább Mártáé. A szőlősgazda példázatában megélte haragvó természetét, az integráló körben a mások iránti igazságtalan viszonyulásáról beszélt. A következő alkalmon vállalta a kirekesztettség okozta sebzettségét Zakeusként és Júdásnéként, s e szereplmények tovább erősítették. Közben komolyan dolgozott felismerésein, erre önbizalomhiányával kapcsolatos reflexiójában utalt. Végül eljutott a vágyott Jézus-szerephez, kétszer is választotta, és mindkettő által tovább erősödött. Az első után meg is fogalmazta, hogy ebben érezte jól magát. Itt élte meg először a vágyott higgadtságot. A másodikban pedig – női szerepéhez ismét elérkezve – egy más minőséget tudott előhozni önmagából nőként, ahhoz képest, ahonnan elindult. Befogadó, övéinek teret adó, a másokra odafigyelő, megfontolt, körültekintő, nyugalmat árasztó volt. Bejárt útjához a bibliodrámacsoport csupán keretül szolgált, az ő elszántsága kellett a megtételéhez. Elszántsága a többi csoporttagra is hatott, megtartóereje végig érezhető volt a bibliodrámafolyamat során.

Test-lélek-szellem közelből